

ՀԱՄՐԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՐԱՐ

Մ. - ՌԱՓԱՅԵԼԵԱՆ ՍԱՆԵՐ

Պ. ԱՐՏԱՇԵՍ ՕՐԱԿԵԱՆ. Պոլսեցի. Վ. Կ.
1923 Հոռվայ Համալսարանէն. — Ճար-
տարագէտ — Երկրաշափ :

Պ. ԵՒԹՈՒԱՐԴ ԳՈՆՏԱԲԷԱՆ. Կարնեցի.
Վ. Կ. 1923 Թորինու Համալսարանէն. —
Ճարտարագէտ :

Պ. ՊԵՏՐՈՍ ՍԻՄՈՆԵԱՆ. Պարտիզակցի.
Վ. Կ. 1923 Բատուայի Համալսարանէն. —
Ճարտարագէտ :

Պ. ՀԱՒՊԻԿԵԼԻՆ. Պոլսեցի. Վ. Կ. 1923
Բարիզու Զին. Վարժարանէն :

ԱՅԼԵԽԱՅԼՔ

ՅԱՅԿԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Հ Ա Ց Ց Գ Ը

Փետրուար Զին կը լրանայ մահուան ա-
ռաջին Հայիւրամեակը Տէր Յարութիւն
քահնայ Շնառութեանի :

Դէմք մ'է ան Հայ Գրականութեան գե-
րանիւչուկ ու բազմարդիւն Հեղինակաց շար-
քին արժանապէս դասեի. դէմք մը՝ որ իր
հոյսկապ ծեռնարկով թիմն դրաւ Հայ Մա-
մուկին, եւ որով օգտակար՝ 130 տարուան
շրջամին՝ մատուցած ամճին ծառայութիւն-
ներուի մեր բովանդակ ժողովուրդի զար-
գացմանն ու բարօրութեան համար :

Տէր Յարութիւն ծնած է 1750ին՝ Պարս-
կաստանի Շիրազ քաղաքին մէջ : Յան-
գէտոս ծեռք զարիւա յօրիներու իր ապագայ
փառքը՝ երբ 1784ին Հնիկաստանի Մա-
տրաս քաղաքին քահնան էր : Հոն իր

ամուլ ջամբով ու մինչեւ իսկ իր ամճա-
կան ծախսերովն սկսաւ հայերէն տառեր
պատրաստել, զորս «որդի վշտաց» ամուա-
նած է :

Ամենէն առաջ 1789ին կրկին կը տպա-
գրէ Պոլսյ մէկ հրատարակութիւնը՝ որ է
«Պատմութիւն Մարիանէ Կուսան» . 1791ին
ալ Թադէոս քահնայ Սօգէնեանցի «Ողբ
Հայաստանեացց»ը. ապս «Յիսուս որդի» եւ
1793ին Դաւիթ Անյաղթի Խարգմանութեամբ
«Ներածութիւն ի գիրսն Արիստոտելի» մա-
տեամբ :

Տ. Յարութիւն քահ. Ըմառնմեամ

Իր գիտար փառքը կը կազմէ սակայն
«ԱՅԿԱԿԱՆ» ամսօրեայ հրատարակութիւնը,
որ ծնունդ կ'առնէ 1794ի Ղամար ամսու
20ին (Օգոստոս 7ին): Անը բովանդակու-
թիւնն էր «յամենայնում վերջնոյ ամսոյ...»
«ծայրաբաղ մնցքն նոյնոյ ամսոյ, եթէ ի զա-
«նազան կազմէ աց, եթէ ի զանազան քար-
«տիզաց, եւ եթէ այլոց զանազան գրոց,
«նաեւ բանք հարկաւողք եւ քաղցրաբուք,
«եւ ի վերջնումն տետրակին, զօրացոյց մի
«հետեւեալ ամսոյ, պարունակեալ ի նմա
«գոտմա սրբոց եւ զաւուրս ծննդեան եւ
«լրման լուսոյ եւ այլն»: Զայս կը յայ-
տարարէր մամնաւոր ազդով մը՝ «բարե-

« պաշտ Պարոնաց եւ Մաքրակինցալ Տիկ-
« նաց Մաքրասին Հայոց »:

Թերեմին առաջին տետրակը լրյս կը տեսնէ-
նոյն տարւոյ Հոկտեմբեր 16-ին « ընդ հո-
վանեա Սուրբ Աստուածածնոց եւինեց-
ւոյն, որ ի Մատրիս »: Հարտարակութենէն
երկու ամիս վերջ « ԱԶԴԱՐԱՐ » ի բաժտա-
նորդներու Թիւը 30ի կը համփ:

Տանն եւ ութ ամիս միայն կը հրատա-
րակուի սակաբն մեր անդրամիկ լրագիրը:
1796ի Մարտին ան մայրամուռ կ'ըլլայ: Ասկէ
28 տարիներ ետքը կը վախճանի նաև Հայ
Լրագրութեան Հայրը Տէր Յարութիւն Նմա-
ւնեան:

Անդրամիկ Խմբագիրս մահուան այս հա-
րիւրամեակը առաջին անգամ Հանրութեան
ուշադրութեան կը յանձնուի հնութեանց
հոյակապ Հնդկահայոց հետափոյզ Տիար
Մթերութ Յ. Եկեանցի կողմանէ՝ հետևեալ
ուշագրաս յայուալարութեամբ.

Ա Ղ Ե Ր Ս

ՄԵՍՐՈՎՀԱՑ ՑԱԿՈՎԲ ՍԵԹԵԱԱՑ

Նոր - Զու-Հու-Եւ-Եւ - որ է Կ-Ա-Ա-Բ- - Հ-Դ-Ի-

--

Հայ խմբագիրս, հրապարակագիրս, բա-
նասէրս, մատենագիրս, ուսուցիչս, կըր-
թասէրս, կղերականս, և համայն գրասէրս
ի սփիւռ աշխարհի ուր գոտանին սերունդը
Հայկայ և Արամայ դիցազանց:

Ազնիւ Հայրենակիցք,

Որպէս յայու է ձեզ ամենեցուն, ան-
դրանիկ լրագիր ազգիս ծնաւ ի Մազրաս
Հնդկաց յամին 1794 և մկրտեալ ի նո-
րակերտ աւագանի անդ Հայ լրագրութեան
ի ձեռն երջանկայիշատակ Տէր Յարու-
թիւնի Շմաւունեան Շիրագեցւոյ՝ կոչեցաւ
«ԱԶԴԱՐԱՐ»:

Արդ գեղեցիկ իմ խորհրդեամբ, տօնեցաւ
յամին 1894 Հարիւրամեայ Յորելեան հայ
լրագրութեան * ի բարեացապարտ խմբա-
գրացն ազգիս և գրեապատի Միթիմարեան
Հայրը Վիեննայի հրատարակեցին նոյն
բարեդէպ առթիւ, զպատկեր հայ խմբա-
գրացն ժամանակին շուրջ զպատկերաւն

պատկառելի և անմահ հիմնաղրին որ
ի ձեռին ունէր զիւրն « Ազգարար »:
թէպէտեւ գաղարեցաւ հրատարակութիւն
անդրանիկ լրագրին յամին 1796, այլ
յաերծագան յիշատակաց արժանին Տէր
Յարութիւն կնքեց, յետ բազմարկածեան
կննացն, զմանկանացուն անդ ի Մազրաս
յամին 1824, յիններորդ աւուր ֆետըր-
գարին, (ըստ նորոյ տումարին.) ի հասակի
74 ամաց և մարմին նորա ամփոփեցաւ
ի պարուիզի անդ եկեղեցւոյն Հայոց Մա-
զրասայ առ երի բաղանեացն զոր նոյն
ինքն Տէր Յարութիւն կառուցեալն էր ի
պէտս վիճակաւոր քանանայիցն տեղույն:

Ի վերայ անպանոյճ՝ այլ յաւէտ ինկելի
շիրմի նորին գտանի տապանագար մի
պարզ, ունենով տապանագիր ի Հայ լեզու
միայն՝ որ է օրինակ զայս.

Որ ի սուրբ կրօմի լեալ արթութ վարուք
ուշիմ եւ զգօմ յամեմուստ յարգեալ
ծարտար խոհամիտ եւ Յուրը համարիւք
Ցամգեալ զծիր կեամս կայ աստ հողացեալ.

Աստ համգչի Տէր Յարութիւն Շմաւունեամ բարե-
[կրօմ

աւագիրէց Մազրասին Հայոց, Մենալի ի Ծերազ
վախամեցաւ յամի Ցնառմ 1824, Տէլուր 9.ի
հասակի 74 ամաց, քահամայագործեալ աստ
Արթութեամբ զամն քառասութ.

Զեն ինչ կամք գրեկ աստանոր զար-
կածալից կենաց անմահ հիմնաղրին հայ
հրապարակագրութեան, զոր կարեն գրա-
սէրը, եթէ կամիցին սակայն, տեսանել
յէջս « Հանդէս Ամսորեայ » պատուական
ուսումնաթերթին Վիեննայի վասն « Մայիս
- Յունիս » ամսոցն ներկայ 1923 տարւոյս
և կամ ի բացառիկ թիւ պատուական
« Բազմավիշտին » Վիեննակոյ վասն 1918
մինին, որպէս և յէջս՝ այժմ դադարեալ՝

* Հարիւր տարւուն միթացքին մէջ (1794 - 1894)
Հայութիւնն ունեցած է 172 զարբերակն հրատար-
ակութիւն. 17 հատ ալ հայուսառ - տաճկաբարբառ լրա-
գիրներ (թ. թ.).

«Արմէնիա» շաբաթաթերթին Մարտիից վասն Հոկտեմբերին 1920 ամին:

Այլ սակայն սոյն գրութեամբ իմով գամ ի հեռաստանէ Հնդկաց աշխարհին, բազում ժամանօք, բուռն թափանձանօք և խոնարհ աղերսից խնդրել և հայցել ի համայն ազգայնոց, թող իցեն այնորիկ Լուսաւորչականց, կաթուղիկեայց, բուղորականց և կամ անկընօք իսկ, գալ և տոնել արժանապէս զայդ օր Հարիւրամայ Տարեղարձի երջանիկ մահու անմահ հիմաղրին և հօրն հայ հրապարակազգութեան, կատարելով յայնիկ նշանակալից աւուր պաշտօն հոգեհանգստեան յամենայն եկեղեցին Հայոց ի սփիւռս աշխարհի, զի զ՞չ ապաքէն հայ լրագրութիւն որոյ նաեւ զիթի 130 ամօց յատաջ, ուսակիրայ և նախաշակիդ համդիսացաւ բաղժալի լուսաւորչեան և յաէտ պանծալի ազատագրութեան բազմաշարչալ և նահատակ ազգին. ուստի եկայց աղաչեմ, զի սեպուհ թէ ոչ նուրբական մեծ իթն պարտականութիւն կայ ի վերայ մեր ամենեցուն, որ որ իցեմք, տօնել զայդ օր յիշատակելի և պատասկան իսկ, եթէ սակայն գնահատել զիտեմք զարժանիս և յարգել կարեմք զբաղցը և զանթառամ յիշատակս ազգային բարերարաց, հնոց և նորոց:

Անտարակոյս այդ յարգախիր արտայայտութեան գլխաւոր եւ համդիսաւոր պարտը իրաւամբ կը մնայ այսօրումն մեր ալէւոր 80 ամեայ «Բազմակեպ»ին:

Ան, ուրեմն, իր երիցագոյնը Հայ Մամուլի՝ երկիւրած միրով եւ յուզմունքով մը կը մօտենայ մեր Հայ Լրագրութեան Նահապետի անպահոյն շիրմին, ու կը զետեղէ սնոր վրայ անթարշատ եւ ամենազերմ զգացումներու գորոշիկ փոնչ մը՝ ի նշան համազաքայն երախտագիտութեան, մաղեւով ի սրտէ՝ անմահութիւն անոր խնկելի լիշատակին:

Հ. Պ. Տաթև

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՇԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԱՅ ԱՄԵՆԻՆ ՀԱՐՈՒՍԱԳԻՑՆԵՐԻ

Անոնց տասն են թուով, որոնց դրամական հարստութիւնը կը ներկայացնենք հոսու տոլարի հաշուով. 1. Հնարիկոս Թորտ (Միացեալ Նահանգ) 550 միլիոն տոլար. — 2. Ճոն Տ. Ռոբֆելլը (Միաց. Նահանգ) 500 միլիոն տոլար. — 3. Դուքս Ռէսպիմնսդը (Անգլիա) 200 միլիոն տոլար. — 4. Բազիլիոս Զափարով (Յունաստան) 125 միլիոն տոլար. — 5. Ռեկոյ Ռդինէն (Գերմանիա) 100 միլիոն տոլար։ Իրենցմէ վերջ կու գան Փերսի Ռոբֆիլլը (Միացեալ Նահանգ), Պարոն Միշուի (Ճարոն), Պարոն Ֆ. Խվազագի (Ճարոնացի), Ճիանպարհուստա Տիւց (Ամերիկա), Գէորգ Ֆ. Գէզըր (Ամերիկա), որոնցմէ իւրացանչիւրն ունի շուրջ 100 միլիոն տոլար։

Հիմքանական պարագաներ

Հոգէնպուրկի գգեկին մէջ՝ յունուար 24մն վախճանեցաւ Լիւբէնպուրկի Մեծ Դրուէին Մարիամ Ատելայիս:

Ծնած էր 1894ին. 18 տարեկան հասակին՝ երր կը մեռնի իր հայրը՝ անոր կը յաշորդէ Մեծ Դրուէիւն կառավարութեան մէջ, ինըն ըլլալով երէցը վեց որդիներուն։ 1918ի վերջերը երր յեղափոխութեան ձեռքով վեցուած իշխանները աքսորուելու հետ էին՝ Լիւբէնպուրկի ժողովուրդը սակայն՝ միաձայն ըուէարկութեամբ մը ցուցուց իր փարումը Արքունի Ժան հանդէպ։

Սակայն Մարիամ Ատելայիս վախճանով որ իր յատուկ պայմաններուն պատճառուաւ այդ պատերազմական շրջանին՝ կրնար իր անծը վաս բերել երկրին՝ հրաժարեցաւ ի նպաստ իւր Գարլողդա քրոջ։ Այս Հոգէմ կ'երթայ վանը մը բաշուե-